

ZDRAVKO MLINAR

Internacionalizacija družbenih znanosti

(Ne)znanstvena zasnova razvojnih usmeritev

Vključevanje v svetovne okvire znanstvenega delovanja vse bolj postaja pogoj in izraz razvoja – tako na naravoslovnem kot na družbenem področju. Vendar v družbenih znanostih ne gre preprosto samo za odpiranje in preseganje nacionalnodržavnih okvirov in za vse večjo univerzalizacijo. Gre za protisloven proces, v katerem se – vsaj na današnji razvojni stopnji – povezovanje v širšem prostoru srečuje z dialektiko dominacije in emancipacije. Internacionalizacija torej lahko pomeni tudi izgubo lastne identitete ter prevlado močnejšega v imenu univerzalnosti. Podobno pa se »prizadevanja« za ohranjanje oziroma upoštevanje nacionalnih in ideoloških posebnosti lahko sprevržejo v izključujočo samozadostnost oziroma v nekakšen blokovsko-negatorski ekskluzivizem.

Glede na navedeno je usmerjanje razvoja znanosti (še zlasti družbenih) toliko bolj zamotano. Temeljno pomanjkljivost dosedanje prakse vidim v tem, da ni mogla (ali pa niti poizkušala) tega usmerjanja zasnovati na teoretski oziroma znanstveni podlagi. Namesto tega je togo, aprioristično in poenostavljeno ravnala po določenih obrazcih ali pa ad hoc, pragmatično reagirala na spremenjene okoliščine. Vedno več je bilo vprašanj, ki bodisi niso našla optimalne rešitve in tudi tistih, do katerih sploh ni bilo določno opredeljene (razvojne) politike. Oboje pa je prispevalo k zaostajanju v razvoju (družbenih) znanosti pri nas.

Dejansko prihaja do vrste nedoslednosti. Po eni strani socialistična razvojna usmeritev vključuje zavestno prizadevanje v smeri podružbljanja (ki se v današnjem času kaže še zlasti v procesu internacionalizacije), po drugi strani pa je znanstveno delovanje še pretežno zaprto v nacionalne in državne okvire. Podobno gre spet za neskladje med prizadevanji za »vključevanje gospodarstva v mednarodno delitev dela« in v svetovno tržišče na eni strani ter državnim (političnim) avtarkizmom in kulturnim etnocentризmom, ki uokvirjata družboslovno delovanje, na drugi strani. Kako naj bo potem znanost izhodišče oziroma daje usmeritve za nadaljnji družbenoekonomski razvoj?

Medtem ko se objektivno povečuje medsebojna odvisnost delovanja ljudi v vse širšem prostoru, odločanje temelji (če sploh) na informacijskih

virih in raziskavah, ki ostajajo le v ožjih okvirih. V tem je eno od pojasnil, zakaj razvojna problematika vodilnim subjektivnim silam uhaja iz rok in postaja vse bolj neobvladljiva.

Za sedanje mednarodne stike in sodelovanje na tem področju znanosti (na podlagi ankete 100 predstavnikov družboslovnih disciplin) slovenski družboslovci v prvi vrsti menijo, da so naključni. Upravne, raziskovalne in visokošolske institucije na tem področju nimajo potrebne usmerjevalne vloge, tako da je vzpostavljanje mednarodnih stikov bolj izraz naključnih dogodkov kot pa selektivne politike. Zato tudi (ali pa – še zlasti) institucionalno urejevano sodelovanje ostaja drugorazrednega pomena; pogrešamo pa zavestno prizadevanje za okrepljeno sodelovanje z najbolj inovativnimi, vrhunskimi centri znanstvene ustvarjalnosti v svetovnem merilu.

Pri tem je značilno, da gre za ad hoc reševanje posameznih vprašanj, pri čemer tisti, ki (se) odločajo, nimajo na voljo celovite informacijske in poglobljene vsebinsko-analitične podlage. Zbiranje informacij je zasnovano bolj iz državnovarnostnih razlogov ali pa ima značaj formalne, rutinske evidence, kot pa z vidika vsebinskih kriterijev in pomembnosti za razvoj znanosti.

Restriktivna politika in manko afirmativnih spodbud

Ena temeljnih značilnosti politike mednarodnega delovanja na področju družboslovja, ki je prišla v osredje v sedemdesetih letih, je njena restriktivna usmeritev in obenem manko afirmativnega programa in spodbud. Temu je nujno sledilo radikalno zmanjšanje mednarodne raziskovalne dejavnosti in sodelovanja s partnerji iz drugih držav, in sicer tako zaradi konkretnih administrativnih omejitev kot zaradi »političnega ozračja«, ki je v bistvu izražalo negativno vrednotenje te dejavnosti (ki da pomeni vnašanje odvečne in problematične »tuje navlake«). Tudi tu se je uveljavljal normativni idealizem, ki je z veliko pretencioznostjo opozarjal na edinstveni značaj jugoslovanskega družbenopolitičnega sistema, na njegovo kakovostno različnost od vseh drugih in tako tudi na njegovo neprimerljivost z drugimi. Pri tem se je upravičena težnja po uveljavljanju in upoštevanju lastne identitete (samostojnosti) neopazno sprevrnila v težnjo po samozadostnosti in izključenosti (izolaciji, ekskomunikaciji). Navzoča je bila težnja po črnobeli polarizaciji: na eni strani brezproblemsko in normativistično predstavljanje »naše stvarnosti« (nekatero publikacije »uradno« predstavljajo Jugoslavijo v »agitpropovskem« stilu in ezoteričnem jeziku, ne da bi poizkušali v njih predstaviti najpomembnejša spoznanja iz družboslovnega raziskovanja); na drugi strani pa spet težnja, ki poizkuša svojo »progresivnost« (ali pa le karieristično preračunljivost) uveljavljati s tem, da čimbolj grobo, negativistično zavrača vse »tuje«. Namesto dialektične negacije v smislu preseganja obstoječega in selektivnega vključevanja najvrednejših dosežkov v novo kakovost, pride do frontalnega, blokovskega zavračanja »tujih vplivov«, kar se prej ali slej izkaže kot lastno zaostajanje.

Stalno obstaja vabljava in enostavnejša možnost, da se na različno ali nasprotno reagira z izločanjem in zapiranjem (samostojnost z izključevanjem), namesto s spopadanjem (samostojnost v povezanosti).

Retrospektivna analiza nam pokaže značilna («cik cak») nihanja in enostranosti, ki si izmenično sledijo. Najprej je bilo odločanje o vključevanju v mednarodno raziskovanje povsem prepuščeno raziskovalnim institucijam in posameznim raziskovalcem. Stihijsko vključevanje v mednarodne projekte je – kot bi lahko pričakovali – privedlo (tudi) do negativnih posledic. Temu pa je sledilo spet čezmerno reagiranje v nasprotni smeri (pravni predpisi, kontrolni mehanizmi, zamudni postopki, okrepljena sumničavost glede vsakršnih stikov s tujci, še zlasti pa v zvezi z njihovim raziskovalnim (so)delovanjem v Jugoslaviji). S tem je bilo, vsaj za nekatere »občutljivejše« družboslovne discipline, bistveno zoženo mednarodno raziskovanje. Že ne glede na slabše materialne možnosti je postala »cena« mednarodnega sodelovanja previsoka.¹

Čeprav do teh blokad še vedno prihaja, pa se v sedanjih kriznih razmerah zadnja leta nakazuje že spet nova (pre)usmeritev. Vendar smo trenutno predvsem v nekakšnem praznem prostoru, ko ostrina restriktivno-kontrolnih ukrepov sicer upada, nismo pa še uveljavili afirmativnih programov.

Nadaljnje protislovje znanstvene politike Jugoslavije se kaže v tem, da le-ta ni upoštevala specifičnosti posameznih faz v razvoju družbenih znanosti v povojnem času: v prvem obdobju, ko je šlo (pri več družboslovnih disciplinah) še za začetništvo, so bila pričakovanja in pretenzije enake (ali pa še večje) kot danes, ko imamo že širši krog mednarodno uveljavljenih raziskovalcev. Tako kot so prevelika pričakovanja ali pretencioznost glede lastne vloge v zgodnejšem obdobju pomenila, da nismo izrabili relevantnega tujega znanja; tako – ob togi, časovno in razvojno nediferencirani politiki – danes ne izrabljamo pridobljenih zmožnosti za ofenzivnejše in samostojnejše uveljavljanje našega družboslovja v mednarodnem merilu.²

Neuvrščенost Jugoslavije v mednarodnem merilu določa tudi medna-

¹ Postopek iskanja potrebnih dovoljenj še zlasti zaviralno učinkuje tedaj, kadar gre za mednarodno raziskavo, ki zadeva vse območje Jugoslavije in je treba iskati dovoljenje po vseh republikah in pokrajinah; zahteva se prevajanje ustrezne dokumentacije raziskovalnega projekta ipd. Ob krajših obiskih tujih znanstvenikov se izkaže, da jih sedanja »pravila igre« že a priori odvrčajo od morebitne namere, da bi neposredno raziskali določeno vprašanje (ali pa jim gostujoče institucije v zadregi s posebnimi intervencijami poizkušajo urediti potrebno).

² Nepovezanost znotraj Jugoslavije zmanjšuje prodornost in možnosti uveljavljanja našega družboslovja v mednarodnem merilu. Nesmiselno je, da, npr., nekatera strokovna društva na svetovnem kongresu predstavljajo svoje prispevke ločeno po posameznih republikah, namesto da bi skupno in selektivno predstavila najkvalitetnejši izbor tekstov. Tako kot absolutizacija »sistema« in centralizem v vzhodnoevropskih državah povsem paralizirata posameznike (ki – praktično vzeto – sploh niso subjekti, ki bi se lahko samostojno vključevali v kakršnekoli mednarodne akcije), tako pri nas vsak posameznik praktično lahko računa le sam nase in nima primerne opore (značilno zlasti za sociologijo) niti v strokovnih organizacijah na jugoslovanski ravni. Čeprav je po eni strani presenetljivo, da imajo, npr., v Mednarodnem sociološkem združenju verjetno prav slovenski sociologi relativno večje število vodilnih funkcij (glede na nacionalno populacijsko osnovo) kot sociologi kateregakoli drugega naroda, je vendarle značilno, da je to predvsem rezultat njihovega povsem individualnega angažiranja. Predstavniki vzhodnoevropskih dežel pa so številčno močno zastopani v (teritorialno) reprezentativnih telesih tega združenja na podlagi naprejšnjih dogovorov med državami.

Predstavniki drugih držav (ali interesi za sodelovanje z Jugoslavijo) enostavno nimajo kompetentnega partnerja z naše strani (zato je razumljivo, da se je pojavil predlog za uvedbo odbora za znanost in tehnologijo pri ZIS).

rodno družboslovno delovanje. Po eni strani njena nevezanost nudi dosti večjo svobodo in odprte možnosti za povezovanje, istočasno pa se zdi, da je bilo premalo pozornosti namenjene tudi težnjam po marginalizaciji Jugoslavije in njenega družboslovja. Do tega prihaja, če ostajamo ob strani tako vzhodnih kot zahodnih povezav v Evropi in obenem prostorsko zelo odmaknjeni od držav v razvoju (ki so tudi v družbenih znanostih večinoma na nizki ravni razvitosti).³

Mednarodno komparativno raziskovanje

Največ te dejavnosti je bilo v času od sredine šestdesetih do sredine sedemdesetih let, čeprav je – npr. na področju sociologije – tedaj delovalo pri nas manjše število raziskovalcev kot danes. Pri tem je šlo praviloma za empirične raziskovalne projekte. Naši raziskovalci so se odzivali na pobude od zunaj, od koder so bila – v večji ali manjši meri – zagotovljena tudi materialna sredstva (vsaj za skupne akcije v ožjem smislu) in izhodiščni program raziskave. V tem smislu je bila v začetnem obdobju njihova vloga bolj izvedbenega značaja. Vendar pa je bilo to tudi obdobje pridobivanja prvih izkušenj, vzpostavljanja prvih mednarodnih stikov, učenja tujih jezikov, metodološkega usposabljanja ipd. Ob vzpostavljanju neposrednih, osebnih stikov s tujimi raziskovalci so naši družboslovci dostikrat po »skrajšanem postopku« prišli do novih rešitev (vzemimo, npr., program za računalniško obdelavo podatkov – SPSS, katerega avtor je Norman Nie; pri tem je manj pomembno, da smo do tega prišli brezplačno, več pa nam pove informacija, da je v tujini že rešeno računalniško nalogo pri nas – na neki drugi znanstveni instituciji – še vedno reševala večja skupina raziskovalcev, ki se je temu delu posvečala dve leti).

Pobude za mednarodne komparativne raziskave so v prvem obdobju prihajale predvsem iz ZDA; to je spodbujalo tudi pomisleke proti takšnemu raziskovanju. Okrepili so se ugovori z ideološko-političnih vidikov, kar je potem prišlo do izraza tudi v novih pravnih predpisih in povečani administrativni kontroli mednarodnega raziskovanja nasploh.

Uveljavljanje novih družboslovnih disciplin in institucij (npr. Dunajski center) v Evropi ter krepitev mednarodnih strokovnih združenj pa sta prispevala tudi k bolj enakomerni porazdelitvi raziskovalnih zmogljivosti. Okrepila se je vloga marksističnih ali »neo-marksističnih« skupin družboslovcev na Zahodu. V Vzhodni Evropi pa se povečuje obseg »konkret-

³ V vzhodni Evropi – sicer ne vidim posebno intenzivnega mednarodnega družboslovnega delovanja, pa vendar – gre dostikrat za znanstvena srečanja in akcije, v katere ne vključujejo jugoslovanskih družboslovcev (ali pa se sami ne vključujemo vanje). V zahodni Evropi se spet na svoj način pojavljajo težnje po internacionalizaciji družboslovnega delovanja, v katere se jugoslovanski družboslovci ne vključujejo iz ideoloških ali finančnih razlogov (ali zaradi obojega istočasno). Kot primer naj navedem European Consortium for Political Research, ki je organizacijski okvir za izmenjavo profesorjev in raziskovalcev, za izmenjavo (bank) podatkov, za strokovno izpopolnjevanje mlajših raziskovalcev ipd.

Poleg aktivnega vključevanja Jugoslavije v mednarodne raziskave prek Dunajskega centra za koordinacijo in dokumentacijo v družbenih znanostih, ki dosledno vključujejo vzhodne in zahodne države pa, npr., nismo vključeni v International Institute for Applied Systems Analysis na Dunaju, ki so ga skupno ustanovile vzhodne in zahodne države.

nega« empiričnega raziskovanja (čeprav je še vedno omejeno po obsegu in glede na podrejenost državnim organom). Če nadalje upoštevamo, da se je v zadnjih dveh desetletjih – kot smo že nakazali – povečala usposobljenost naših družboslovcev, potem je očitno, da bi vse to moralo priti do izraza tudi v bolj afirmativni politiki in v programih mednarodnega komparativnega raziskovanja. Sedanja politika je predvsem omejujoča in kot taka sama postaja eden od pomembnih vzrokov marginalizacije naše znanosti (kar je seveda v nasprotju s pričakovanji o znanstvenem usmerjanju socialističnega razvoja).

Vrednotenje rezultatov raziskovanja

Internacionalizacija znanosti (potreba po njej) se kaže tudi z vidika ocenjevanja, vrednotenja rezultatov družboslovnega raziskovanja. Čeprav gre za nekatere specifičnosti pri t. i. »nacionalnih vedah« (kjer so bolj poudarjene posebne značilnosti lastnega okolja), lahko kot splošno veljavno postavimo naslednjo hipotezo: čim ožje je okolje, v katerem se ocenjuje oz. vrednoti dosežene rezultate, tem večja je pri tem vloga naključnosti in subjektivizma in s tem manjša verjetnost, da bo pozitivno (ali negativno) sankcionirana dejanska znanstvena (ne)pomembnost teh rezultatov. V ozkem, zaprtem okolju obstaja (močnejša) težnja k črno-beli polarizaciji; glede na medosebne odnose in odvisnosti tudi pri ocenjevanju prihaja do enostranosti v pozitivni ali negativni smeri. Še bolj pomembno pa je, da – ob vse večji specializaciji in zahtevnosti posameznih disciplinarnih in tematskih področij – v ožjem okolju (kot je Slovenija, pa tudi Jugoslavija) ne najdemo kompetentnih ocenjevalcev-specialistov, ki bi poznali najnovejše dosežke v svetovnem merilu. Če torej pri nas podaljšujemo staro prakso ocenjevanja, npr. večinoma kar znotraj Slovenije, se s tem odrekamo možnosti, da bi selektivno podpirali razvoj znanosti ter spodbujali in nagrajevali resnično znanstveno ustvarjalnost. V tem torej že razkrivamo enega od razlogov, zaradi katerih ni mogoče pričakovati, da bi se optimalno uveljavljale razpoložljive znanstvene zmogljivosti.

Seveda pa internacionalizacija tega procesa ni mogoča brez objavljanja rezultatov v tujih jezikih; jezikovne ovire že same po sebi delujejo izključujoče, pa bodisi da gre za predloge raziskav ali za njihove izsledke.

Nekateri primeri, ko so raziskovalci v predlogih raziskovalnih nalog Raziskovalni skupnosti Slovenije navajali tudi možne ocenjevalce iz drugih držav, niso vodili do sprememb dosedanje prakse ocenjevanja.

Znanstveno izpopolnjevanje

Tudi iz vidika strokovnega in znanstvenega izpopolnjevanja ter izobraževanja nasploh razkrivamo, da se – zavestno ali nezavedno (po inerciji) – podaljšuje visoka stopnja avtarkizma. Zgodovinski proces nacionalnega osamosvajanja in revolucionarni program razredne, socialne emancipacije se je vsaj poprej razvijal bolj po vzorcu: samostojnost na račun povezanosti

(torej z zapiranjem, izključevanjem), kot pa v smislu osamosvajanja in povezovanja. V tem smislu pojasnjujemo navidezno paradoksalno ugotovitev, da so bili naši znanstveniki še pred prvo svetovno vojno dosti bolj mobilni v širšem (vsaj evropskem) prostoru, kot pa so danes.

Čeprav imamo opravka z značilno zabubljenostjo, ki pomeni, da omejujemo sebe in izključujemo druge, se to vendarle sprejema kot samo po sebi razumljivo danost. Oblikovanje kadrov, potencialnih znanstvenih delavcev, npr. poteka tako, da se praviloma študent – ne glede na svoje specifične sposobnosti in interese ter razlike in komparativne prednosti posameznih izobraževalnih institucij – vključi v visokošolski študij v svojem domačem okolju (Ljubljani, Mariboru . . .), ne pa v kraju, kjer je prav za izbrano študijsko usmeritev zagotovljen najkvalitetnejši študij (torej gre za implicitno domnevo, da vsa visokošolska središča zagotavljajo enako kvaliteto – kar ni točno, ali da kvaliteta ni pomembna oz. je podrejena drugim faktorjem – kar je razvojno problematično). Svoj dodiplomski študij torej opravi najpogosteje v okolju, ki se mu pojavlja kot danost, že po rojstvu, neodvisno od njegovih osebnostnih dispozicij in preferenc. Po končanem dodiplomskem študiju, ki ga je torej opravil v najbližji visokošolski instituciji, ne glede na konkretno profesorsko sestavo (prioritetne usmeritve, kvaliteto) in ob prevladovanju njihovih lastnih študijskih virov, nadaljuje študij na podiplomski ravni, in sicer – na istem zavodu, pri istih mentorjih, vezan na isto knjižnico, v okolju z isto prevladujočo miselnostjo ipd. Potem se to ponovi na ravni doktorskega študija, spet v odvisnosti od istih konkretnih oseb, institucije in okolja. Končno pa se tako (de)formiran izobraženec pojavi kot stažist-raziskovalec, ki mu spet isto okolje določa njegovo delo in promocijo.

Kljub različnim štipendijam za izpopolnjevanje v drugih državah je le to v bistvu vendarle avtarkično zasnovano. Podiplomski ali doktorski študij v inozemstvu je bolj izjema (stvar individualne iznajdljivosti in dobrih zvez) kot pravilo, podobno pa vključevanje družboslovcev iz drugih držav (ali celo iz drugih republik) v izobraževalni proces v domačih visokošolskih zavodih. Čeprav je očitno, da angleščina postaja »lingua franca«, jezik, v katerem komunicirajo družboslovci iz vsega sveta, pri nas niti na podiplomski ravni ne moremo organizirati predavanj tujih gostov brez prevajanja (iz angleščine, še manj pa seveda iz katerega drugega jezika). V tem smislu torej močno zaostajamo, npr., za Skandinavci ali Nizozemci (Alvin Gouldner je več let predaval na univerzi v Amsterdamu v angleščini itd.). Predavanja s prevajanjem pa ne morejo postati redni način dela. Zato so občasni obiski predavateljev od drugod bolj nekakšna samoprevara, ki daje videz naše odprtosti, ob tem pa se ohranja stara praksa. Dejansko niti ne poizkušamo, da bi kot mentorje pritegnili progresivne in svetovno znane družboslovce od drugod, in sicer niti tedaj, ko v Jugoslaviji očitno nimamo strokovnjakov za izbrana, specifična področja.

Tudi prvi poizkus z mednarodno letno šolo na FSPN v sedemdesetih letih po prvih spodbudnih začetkih (in seveda začetnih težavah) ni naletel

na ustrezno podporo in je ta šola zamrla. Pač pa je že dosegel veliko mednarodno veljavo Inter-univerzitetni center za podiplomski študij v Dubrovniku (čeprav je tudi v zvezi z njegovim delom bilo v začetku več nezaupljivosti kot pa podpore), ljubljanska univerza pa se v njegovo mednarodno aktivnost ni vključevala.

Dostopnost znanstvene literature

Razmere so paradoksalne: po eni strani nimamo zagotovljenih možnosti (sredstev) za nabavo strokovne literature, obenem pa niti v Jugoslaviji nimamo celovitega in tekočega pregleda nad tem, katera dela so že na razpolago v državi oz. po posameznih republikah. Sicer pa je nevarnost sedanjih materialnih omejitev predvsem v tem, da niso tako neposredno vidne njihove negativne posledice (kot so v materialni proizvodnji ali ko gre za »socialne dajatve«), čeprav so v dolgoročnem smislu lahko za celotno družbo najbolj odločilnega pomena. Znanost sama ne bo mogla preseči sedanjih omejitev in vse večjega zastoja, ki iz tega sledi. Res pa je, da avtarkistična tradicija in etnocentrizem pri izdajanju znanstvene literature zaostrujeta sedanja nesorazmerja in omejitve. Dokler bodo namreč rezultati našega znanstvenega delovanja – izključno ali pretežno – namenjeni (ali vsaj de facto dostopni) le domačemu okolju, v mednarodnem merilu lahko nastopamo le kot porabniki. Upravičena je sicer kritika preživele miselnosti, da znanost sodi v sfero potrošnje, ki bremeni materialno proizvodnjo in »neposredne proizvajalce«. Vendar pri tem ne gre le za miselnost. Gre tudi za dejanski prispevek znanosti, ki ga ni mogoče ocenjevati zunaj družbenega konteksta, v katerega se vključuje. Čim ožji je prostorsko-družbeni okvir, v katerega znanstvena ustvarjalnost posega s svojimi rezultati, tem verjetnejše se znanost pojavlja kot pasivna postavka v družbenoekonomskem razvoju. Zato je sedanji kritični položaj znanosti nerešljiv ob avtarizmu in etnocentrizmu.⁴

Mednarodna znanstvena posvetovanja

Večja usposobljenost in bolj samostojna ter aktivna (iniciativna) vloga naših družboslovcev se kaže tudi v tem, da se ne omejujejo več le na udeležbo na mednarodnih znanstvenih srečanjih v tujini, temveč tudi sami organizirajo takšna srečanja pri nas. Pri tem gre za posvetovanja (sekcij)

⁴ To nas usmerja k bolj praktičnim vprašanjem: Kaj torej omejuje prodornost naše »družboslovne produkcije« v mednarodnem merilu? Ali niso zatajili posredniki, npr. založniki, ki se ne vključujejo v svetovno tržišče? Ali bo sedanja kriza subvencioniranja mogoče obenem spodbuda v tej smeri? Ali gre za pomanjkanje podjetnosti? Sicer pa – četudi te ne štejem za rešitev problema – ostaja vrsta drobnih neizrabljenih možnosti. Kako to, da nimamo dostopa niti do literature tistih držav, s katerimi imamo aktivno trgovinsko bilanco? Ali je to znak togosti, inertnosti, ali komercialne nezainteresiranosti? Slovensko družboslovje je – zaradi naše majhnosti – še posebej zapostavljeno. Celotni tuji avtorji, ki uporabljajo jugoslovanske vire, se namreč največkrat omejujejo le na tiste, ki so objavljeni na srbohrvaškem jezikovnem območju (zgled za to je najnovejši sovjetski zgodovinski pregled povojne jugoslovanske sociologije). Sicer pa celo večina kolegov iz drugih jugoslovanskih republik ne bere družboslovnih tekstov, objavljenih v slovenščini.

mednarodnih profesionalnih organizacij (ISA, IPSA, AIERI etc.), včasih pa za bilateralna srečanja z družboslovci iz katere druge države (npr. s Poljaki) ali pa za posvete oz. seminarje, ki so oblika aktivnosti raziskovalcev, ki sodelujejo v komparativnih mednarodnih raziskavah. Na redna »domača« strokovna srečanja sociologov smo (včasih) vabili tudi tuje udeležence – vendar so se le-ti težko vključevali v vsebinsko razpravo zaradi jezikovnih ovir. Tudi v okviru Dubrovniškega centra vsakokratni seminar organizira eden od jugoslovanskih koordinatorjev v sodelovanju z enim ali več kolegi iz tujine.

V bodoče lahko pričakujemo, da bo prišlo do krepitve sodelovanja in pogostejših srečanj družboslovcev iz evropskih dežel (na tej vmesni ravni je sedaj značilna praznina zaradi blokvske delitve, vsaj v nekaterih disciplinah). To pa bi pomenilo, da bi jugoslovanski družboslovci pri tem – iz političnih in geografskih razlogov – lahko igrali še posebej poudarjeno vlogo. S pogostejšim prirejanjem znanstvenih srečanj pri nas bi vsaj do določene mere presegali težnje po osamitvi, ki se pojavljajo v sedanjih kriznih razmerah.

Informacijska tehnologija in mednarodna izmenjava podatkov

Družboslovno raziskovanje z zaostankom za naravoslovjem osvaja novo informacijsko tehnologijo; obenem pa se – kolikor nam je znano – praktično, operativno še sploh ne vključuje v mednarodne mreže za redno, računalniško posredovano izmenjavo podatkov. Niti med izvajanjem posameznih raziskav niti po njihovem zaključku nimamo sistematično organizirane izmenjave podatkov. Čeprav je bilo – gledano v celoti – opravljenih že veliko število komparativnih mednarodnih raziskav, ki vključujejo podatke iz večjega števila držav, vendarle nimamo niti elementarnih splošno razpoložljivih informacij o njihovi vsebini in dostopnosti. Čeprav nova informacijska tehnologija izredno povečuje manipulativnost vse večje količine podatkov, so podatki iz konkretnih mednarodnih raziskav še vedno težko dostopni in obvladljivi. Zato ni čudno, da komparativni viri praktično ne najdejo mesta v izobraževalnem procesu. Pri tem pa gre za vrsto nerazjasnjenih pravnih in političnih vprašanj, ki zadevajo zaščitne ukrepe ob vključevanju jugoslovanskih podatkov v mednarodne arhive podatkov na področju družbenih znanosti. »Pravila igre« še niso ustrezno opredeljena, zato pa je odprto tudi vprašanje odgovornosti. Posledica tega je prevladujoče prepričanje, da je bolje delati po starem in se omejiti na neproblematično domače okolje.

Vse navedeno nam torej nakazuje, da je nujno potrebna preusmeritev, ki bo na široko odprla pot internacionalizaciji znanosti in obenem s tem v razširjenih okvirih uveljavljala našo lastno identiteto.